
Når journalspråket skaper avstand

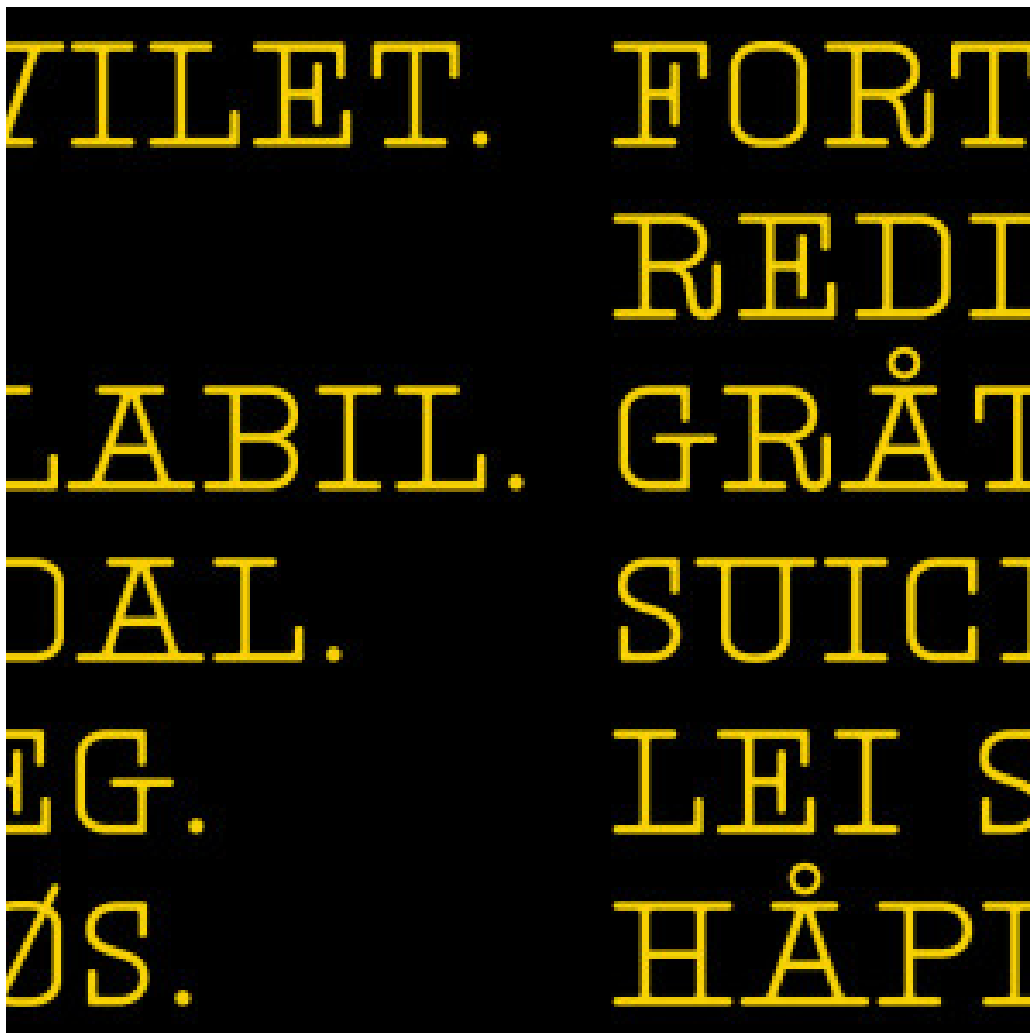
SPRÅKSPALTEN

AUD IRENE SVARTVASMO

aud.i.svartvasmo@diakonsyk.no

Aud Irene Svartvasmo er ledende sykehusprest ved Diakonhjemmet sykehus.

Et nedstrippet og upersonlige språk i en pasientjournal kan skape avstand til det lidende mennesket. Jeg ønsker meg et helsevesen som bruker navn i notatene, fremfor pas., og behandlere som i større grad tar inn hverdagsord og nyttige metaforer i journalnotatene.

Illustrasjon: Tidsskriftet

Språket i pasientjournaler påvirker både pasienter og behandlere. Som pasienter utsetter vi oss – på godt og vondt – for å bli sett, tolket og fanget i ord og setninger vi selv ikke er forfattere av eller redaktører for. Vi blir en journalutgave av oss selv. Og tolkerne, journalskriverne, hvem blir de? Er det nødt til å være slik at leger og andre behandlere må gripe til et ansiktsløst og teknisk preget språk når de skriver?

Alle som har med lidende mennesker å gjøre, deltar i et tolkningsarbeid. Når noe omgjøres til språk, skjer det også en fortolkningsprosess. Journalen er en fortelling *om* oss (pasienten) – *uten* oss. Med «pasientens helsetjeneste», samvalg og eierskap til egen journal følger også nødvendige endringer i journalens form og innhold. Dette kan føre til at språket blir mer tilgjengelig og nærmere hverdagsspråket.

«Er det nødt til å være slik at leger og andre behandlere må gripe til et ansiktsløst og teknisk preget språk når de skriver?»

Det ofte tekniske språket som benyttes i journalnotater, er presist, effektiv og dermed nyttig. Det ordner virkeligheten i diagnoser og tiltak. Språket bidrar til riktig hjelp og behandling og sørger for kortfattet og presis overlevering til neste behandler. På sitt beste kan journalnotatene hjelpe pasientene med å

forstå det de erfarer i kroppene sine. På sitt verste kan det føre til at pasienten opplever seg fremmedgjort. Det kan fortrenge viktige dimensjoner ved et lidende menneskes liv.

Å miste pasienten av syne

Journalspråket bidrar til måten vi oppfatter den beskrevne pasienten på. Dersom livet i hovedsak leves utenfor helsevesenet, er det kanskje ikke så farlig. Men for mennesker med tunge og langvarige lidelser, kan det ende opp med å bli selve *Historien*, som det kan være vanskelig å bryte ut av.

«Den som skriver journalnotatet identifiserer, formulerer og tolker menneskers lidelser, og den som eier språket, må være seg bevisst denne makten»

Det ligger mye makt i å skrive og forvalte slike pasienthistorier. Den som skriver journalnotatet identifiserer, formulerer og tolker menneskers lidelser, og den som eier språket, må være seg bevisst denne makten. Det rådende språket i helsevesenet bidrar til å etablere en avstand mellom hjelperen og det lidende mennesket. En avstand vi trenger for å beskytte oss mot lidelsen vi møter, men som også kan medføre at vi taper vår menneskelighet. Språket kan føre til avstand og påvirke vår evne til innlevelse og medlidenhet. I verste fall kan det føre til at behandleren mister mennesket av syne.

Tap av eksistensielt alvor

Når et menneske som er lei seg, beskrives i journalen som *gråtlabil*, er det et eksempel på en unødvendig avstandstagen til lidelsen. Blir journalnotatet dårligere dersom legen skriver at pasienten tar lett til tårene, eller rett og slett gråter mye? Når pasienten som ikke orker å leve lenger, beskrives som *suicidal*, har vi da etablert en avstand som beskytter oss mot den andres truende mørke? Ordet suicidal gir viktig og nødvendig informasjon til helsevesenet, men kan det uttrykkes på en måte som minner oss om den fortvilelsen eller mangelen på kontroll pasienten opplever? Gjør det en forskjell å bruke navnet til pasienten: «Kari er i akutt fare for å ta livet sitt»?

«Det handler om å komplettere språket snarere enn å konkurrere med det rådende»

Eksistensielle samtalepartnere, som sykehusprester og filosofer, både kan og bør være uromomenter i denne språkkulturen. Selv om jeg ofte tar meg i å bruke dette språket selv som sykehusprest, har jeg stadig en ambisjon om å være et forstyrrende element. En som har som oppgave å holde det

eksistensielle språket levende. Være en lidelsens tolk, så å si, mellom pasienten og helsevesenet. Det handler om å komplettere språket snarere enn å konkurrere med det rådende.

Fra tid til annen kommer beskjeden på vår vakttelefon: «Vi har hatt et mors». Da spør jeg gjerne: «Hvem er det som er død?» Det er en liten reformulering, men den er viktig for å minne meg selv på at med den døde kroppen følger et helt liv: Mennesker. Historier. Fine og vanskelige følelser. I møte med den døde kroppen møter vi også vår egen dødelighet. Hver gang. Ved å være i helsevesenet med et annet språk enn det rådende, får jeg bidra til at det velsmurte sykehusmaskineriet holder fast at lidelse og død også er eksistensielle størrelser.

Det finnes pasienter som foretrekker det strippede, tekniske legespråket om seg selv, og som finner avstanden det skaper til livet ellers, nyttig og godt. Vi andre trenger ord som *lei seg*, *fortvilet*, *håpløs* og *redd*. Ord som ikke skaper avstand. Ord som bærer med seg en varme.

Den nødvendige forstyrrelsen

Mulighet for feil og misforståelser på veien fra smerte til fortolkning, gjør det lett å forstå behovet for å avkle beskrivelsene metaforer og hverdagsspråk, og ikke det et stringent språk som kan leses og forstås på samme måte av mange. Spørsmålet er bare hva det da er som forstås, og hva som går tapt.

De lidende og lidelsenes tolkere har mye å vinne på å jobbe sammen og å bli gjensidig forstyrret av hverandre. Som sykehusprest har jeg et rom som få andre har i dagens helsevesen: Jeg har mandat til å bare *være* med dem som lider – uten krav om noe som skal gjøres etter en retningslinje eller sjekkliste. Jeg kan gå inn i en samtale med de som lider, og være fristilt fra det tekniske sykehusspråket. Slike forstyrrende elementer er nyttige og kan bidra til at sykehuset blir noe mer enn et verksted for vellykkede og mislykkede reparasjoner.

Teksten er en forkortet versjon av en artikkel i boken Pasientjournal – språk, kommunikasjon og helsekompetanse (1).

REFERENCES

1. Svartvasmo AI. Lidelsens tolk: Når språket skaper avstand. Michael 2023; 20 (Suppl 31): 55–61.

Publisert: 11. desember 2023. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.23.0518
Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 16. februar 2026.